

A Semantic Analysis of the Impact of Cyber-Harms on Couples' Relationships in Isfahan

Reyhae Shojaee PhD student

Psychology, psychology and Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Ahmad Ahmadi. Ph.D.

Associate Professor of Faculty of psychology and Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Rezvan jazayeri. Ph.D.

Associate Professor of Faculty of psychology and Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Ozra Etemadi. Ph.D.

Associate Professor of Faculty of psychology and Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Abstract

This study was a semantic analysis of the effect of cyber-harms on couples' relationships in the city of Isfahan which was discovered and studied with an interpretive approach and emphasizing the importance of the semantic meanings of couples from cyberspace. The qualitative research method was used (Thematic analysis). Data were collected using semi-structured in-depth interviews. The study population included all the couples using internet and cyberspace in Isfahan. By using targeted sampling, 35 couples were selected. Braun and Clarke's thematic analysis approach was used to analyze the data. The findings indicated that the effect of cyber-harms on couples' relationships can be discussed from two perspectives of intrapersonal and interpersonal problems. The intrapersonal problems include internet addiction, lifestyle changes and attenuation of values and interpersonal problems include sexual problems, online extramarital relations and decreased intimacy. In general, it can be said that intrapersonal and interpersonal problems are both closely and dialectically related and cannot be practically separated from each other. The final conclusion is that the use of cyberspace caused problems in the couples' relationships that may challenge the foundation of marital life.

Keywords: semantic analysis, cyberspace, couples' relationships, intrapersonal problems, interpersonal problems.

واکاوی معنایی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط بین زوجین در شهر اصفهان

ریحانه شجاعی جشوقانی

دانشجو دکتری، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

سیداحمد احمدی علون‌آبادی *

استاد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

رضوان‌السادات جزایری

استادیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

عذرا اعتمادی

دانشیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش واکاوی معنایی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط بین زوجین در شهر اصفهان بود که با رویکردی تفسیرگرایانه و با تأکید بر اهمیت معناهای ذهنی و معنایی زوجین آسیب‌های برآمده از فضای مجازی را کشف و مورد مطالعه قرار داد. روش پژوهش از نوع روش کیفی (تحلیل تماتیک) بود. جامعه آماری پژوهش، همه زوجین شهر اصفهان که از فضای مجازی استفاده می‌کردند، بود (سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵). از بین آن‌ها ۳۵ زوج بر مبنای نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق انجام مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساخت یافته جمع‌آوری شدند. برای تحلیل داده‌ها از طرح تحلیل تماتیک براون و کلارک (۲۰۰۶) استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این بود که آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط بین زوجین شامل دو بعد مشکلات درون‌فردی و بین‌فردی است. مشکلات درون‌فردی شامل اعتیاد اینترنتی، تغییر سبک زندگی و متزلزل شدن ارزش‌ها (ارزش‌های فرهنگی، خانوادگی و اجتماعی) بود و مشکلات بین‌فردی شامل مشکلات جنسی، روابط فرازناشویی آنلاین و کاهش صمیمیت بود.

واژه‌های کلیدی: واکاوی معنایی، فضای مجازی، روابط زوجین، مشکلات درون‌فردی، مشکلات بین‌فردی

*. نویسنده مسئول: sahmada@edu.ui.ac.ir

مقدمه

مهم‌ترین شاخصه‌های عصر نوین، ظهور فضای مجازی است که دنیای مدرن را از دنیای سنتی جدا نموده و بشر را با یک تجربه جدید روبرو ساخته است. فضای مجازی، نماد جامعه شبکه‌ای^۱ است که در سطحی گسترده در جامعه جهانی مورد استفاده قرار می‌گیرند. اگرچه استفاده از فضای مجازی فی‌نفسه نمی‌تواند پدیده‌ای منفی تلقی شود، اما پیامدهای آن می‌تواند بر روابط بین افراد در جامعه و افکار و رفتار آن‌ها و بالطبع در خانواده و بر روابط زوجین تأثیرگذار باشد. مهم‌ترین تأثیر فضای مجازی این است که روابط انسانی با واسطه و از راه دور جایگزین روابط انسانی چهره به چهره شده است. مردم در این فضا کارهایی انجام می‌دهند و چیزهایی می‌گویند که در دنیای واقعی و رودررو هرگز طرح نمی‌کنند (استفانسکوچیریتا و چیریتا^۲، ۲۰۰۷). بسیاری از ساختارهای جوامع تحت تأثیر فضای مجازی تغییراتی را تجربه نموده‌اند. خانواده نیز به‌عنوان یکی از این ساختارها با داشتن پایگاه خاص که شامل مجموعه‌ای از نقش‌ها و روابط میان آن‌ها است (وحیدا و نیازی، ۱۳۸۳) و روابط بین زوجین به‌عنوان عمیق‌ترین و طولانی‌ترین نوع این روابط (لارسون و هولمن^۳، ۱۳۹۴)، از این قاعده مستثنا نمانده است و دستخوش تغییرات حاصل از فضای مجازی گردیده است (کامرال و کرامر^۴، ۲۰۱۶).

به لحاظ نظری، می‌توان روابط زناشویی و روابط زوجین را به‌عنوان یک مسئله تفسیرگرایانه تلقی نمود. درواقع زوجین با در نظر گرفتن بستر، موقعیت و واکنش یکدیگر، به کنشگری می‌پردازند و در این میان فرمی از تعامل ارتباطی شکل می‌گیرد. یکی از مهم‌ترین و بهترین نظریه‌ای که در زمینه روابط زوجین با رویکردی تفسیرگرایانه این مسئله را بررسی نموده است، نظریه مبادله^۵ جورج هومنز است. مطابق این نظریه، روابط میان دو جنس یک نوع مبادله است. اگر حقوق متقابل آن‌ها را به‌عنوان پاداش و هزینه تلقی کنیم، زندگی آن‌ها بر مبنای مبادله متقابل جریان می‌یابد. در وهله نخست، هر یک از دو جنس هزینه‌های ارتباط با یکدیگر را

برآورد می‌کند. این برآورد بر مبنای ترکیب منفعت شخصی، پاسخگویی به یک نیاز عاطفی و فیزیولوژیکی و تعلق احساسی آن‌هاست. به‌عبارتی دیگر، زمانی که یک شخص (زن یا شوهر) هزینه‌های یک رابطه را بیشتر از منافع آن ارزیابی کند رابطه مذکور را نابرابری در مبادله و تضعیف روابط زناشویی خود دانسته که درنهایت می‌تواند این تضعیف حتی به گسست روابط زوجین نیز منجر گردد (صداقت و اسدیان، ۱۳۹۳). در این راستا فضای مجازی و دستیابی به دستاوردهای نوین، این مبادله را در یک وضعیت نامتعادل قرار داده (تاچر، ورستچکو، فریدجهون^۶، ۲۰۰۸) و تغییرات عمیقی را در ساختار خانواده به‌ویژه روابط زوجین به وجود آورده است (اینون و هلسپر^۷، ۲۰۱۳؛ ژوو هی^۸، ۲۰۰۲؛ کامرال و کرامر، ۲۰۱۶؛ الخولی^۹، ۲۰۱۳؛ چی کیم، لین و ون^{۱۰}، ۲۰۰۹؛ ملک احمدی، عدلی‌پور و پیرنیا، ۱۳۹۳) اگرچه مقداری از این تغییرات در روند توسعه اجتماعی امری اجتناب‌ناپذیر است، اما از آنجایی که این تغییرات به افزایش ناسازگاری‌ها در روابط زوجین انجامیده است، نگران‌کننده ارزیابی می‌شود (قاسمی، ۱۳۸۷).

در همین راستا نتایج پژوهش هنلاین و هریس^{۱۱} (۲۰۰۶) بیانگر این است که زوجین تفسیر درستی از الگوها و مهارت‌های تبادل پیام ندارند و همین سوءتفاهم، الگوهای ارتباطی بین زوجین را در حالت آنلاین و آفلاین مختل می‌کند به‌گونه‌ای که فعالیت‌های آنلاینی در فضای مجازی زمینه نادیده گرفتن مسئولیت‌ها در روابط زوجین شده و رابطه زوجین را به خطر می‌اندازد.

همچنین اینون و هلسپر (۲۰۱۳) در بررسی تأثیرات استفاده از اینترنت بر روابط زوجین در خانواده به این نتیجه رسیده‌اند که اینترنت می‌تواند این روابط را در درون خانواده با تهدید مواجه ساخته و خانواده را از هم بپاشد. هرچند اینترنت ممکن است تأثیرات مثبتی هم داشته باشد، اما برای دستیابی به این تغییرات مثبت مسائل دیگری از جمله آموزش لازم است. ژو و هی (۲۰۰۲) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که اینترنت و استفاده از آن، تأثیرات منفی بر

1. Network Society

3. Larson, Holman

5. Exchange Theory

7. Thatcher, Wrestschko & Fridjhn

9. He, Zhou

11. Chi Kim, Ch, Lin & Wen

2. Stefanescu, Chirita, Chirita

4. Kammerl, Kramer

6. Homans

8. Eynona & Helsperb

10. El Khouli

12. Henline & Harris

بونت، دی‌ویور و روتس^۴، ۲۰۱۰)؛ و با توجه به افزایش میزان استفاده زوجین از فضای مجازی، به‌عنوان کنشگرانی فعال که توانایی معناسازی دارند و خلاق هستند، این پژوهش به دنبال بررسی این مسئله است که حضور در فضای مجازی چه آسیب‌هایی را ممکن است در روابط زوجین به وجود آورد و چگونه می‌توان این آسیب‌ها را در قالب یک مدل مفصل‌بندی نمود؛ بنابراین هدف این پژوهش واکاوی معنایی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی و همچنین ارائه مدل مربوط به این آسیب‌ها در روابط زوجین بوده است.

پروش پژوهش

مهم‌ترین آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط بین زوجین کدام‌اند؟

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: پژوهش در چارچوب پارادایم تفسیری-برساختی^۵ انجام شده است. روش پژوهش حاضر تحلیل مضمون^۶ به‌عنوان یکی از روش‌های پژوهش کیفی^۷ است. تحلیل تماتیک عبارت از تحلیل مبتنی بر استدلال استقرایی^۸ که طی آن محقق از طریق طبقه‌بندی داده‌ها و الگویابی درون‌داده‌ای و برون‌داده‌ای به یک سنخ‌شناسی تحلیلی دست می‌یابد. تحلیل تماتیک عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده‌ها با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند. زمانی که الگویی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت موضوعی از آن صورت بگیرد. به عبارتی، تم‌ها از داده‌ها نشأت می‌گیرند (محمدپور، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر از طرح تحلیل تماتیک براون و کلارک^۹ (۲۰۰۶) استفاده شده است. آنچه در این پژوهش اهمیت اساسی دارد، معناهای ذهنی زوجین است نه تجربه‌های زیسته عمیق آنان. در واقع، هدف، استخراج الگوی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی است و تجربه‌های زیسته زوجین در این راستا تفسیر شده است. به همین دلیل از روش‌هایی چون پدیدارشناسی که تجربه زیسته را به‌صورت عمیق بررسی می‌کند، استفاده

روابط اجتماعی و کنش متقابل در میان زوجین در خانواده داشته، همچنین مک‌گرس^۱، (۲۰۱۲) در نتایج پژوهش خود عنوان می‌کند که استفاده از فضای مجازی منجر به کاهش مشارکت زوجین در مسئولیت‌های زناشویی و خانوادگی شده است. در واقع تکنولوژی‌های نوین رسانه‌ای در درون خانواده، منجر به ایزوله شدن و جداافتادگی زوجین از یکدیگر شده و نوعی از خصوصی‌سازی زندگی خانوادگی را در میان آنان شکل می‌دهد.

در پژوهش‌های داخلی نیز ملک احمدی و همکاران (۱۳۹۳) هرزه‌نگاری اینترنتی را بررسی نموده و معتقدند که فضای مجازی، الگوی رفتار جنسی زوجین را تغییر داده و تخیلات جنسی نامرتب با بافت فرهنگی ایران را ایجاد کرده است. همچنین ملک‌احمدی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خویش به این نتیجه رسیده‌اند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی سبب کاهش فعالیت زوجین در خانواده شده و کاهش ارتباطات و تعاملات رودرروی زوجین را به دنبال دارد. مولودی و محمودی (۱۳۹۴) در پژوهش خویش به این نتیجه رسیده‌اند که در میان رسانه‌ها، استفاده از اینترنت بیشترین همستگی را با افزایش طلاق داشته است. در این میان خلأ تحقیقاتی که در این پژوهش‌ها وجود دارد، این است که بیشتر آنان با رویکرد کمی مسئله را بررسی کرده‌اند و در برخی موارد هم تأثیر رسانه‌های ارتباطی نوین به‌صورت کلی مطالعه شده است. این در حالی است که بررسی عمیق مسئله از دیدگاه خود زوجین نیز ضرورت دارد از آنجا که آسیب‌ها و مشکلات زوجین در فرهنگ‌های مختلف با هم تفاوت دارند (مک‌گلدریک، جیوردانو و گارسیا-پرتو^۲، ۲۰۰۵)؛ و شکست و یا موفقیت در رابطه زناشویی از عوامل بومی و خاص فرهنگ مردمان آن جامعه تأثیر می‌پذیرد (هاتفیلد، رایسون و مارتل^۳، ۲۰۰۷). لذا پژوهش حاضر سعی دارد این خلأ را با در پیش گرفتن یک رویکرد کیفی و توجه به مسائل فرهنگی مورد بررسی قرار دهد.

در این راستا با در نظر گرفتن این نکته که تفکر استفاده از فضای مجازی بدون هیچ چالشی یک هذیان است (والک،

1. McGrath Siobhan

3. Hatfield, Rapson, & Martel

5. Interpretivism - Constructivism Paradigm

7. Qualitative Research

9. Braun, Clarke

2. McGoldrick, Giordano & Garcia-Preto

4. Valcke, Bonte, De Wever & Rots

6. Thematic Analysis

8. Inductive Reasoning

کدگذاری انجام شده و مقولات و مضمون‌های به‌دست‌آمده، مشخص شده است که از زوجین بعدی بیشتر چه مباحثی پرسیده شود. این فرآیند تا دستیابی به اشباع نظری ادامه داشته است. در واقع، زمانی که احساس شد که دیگر هیچ اطلاعات مرتبط جدیدی در مصاحبه‌ها وجود ندارد و مباحث در حال تکرار شدن است، انجام مصاحبه‌ها متوقف شد.

نشده است. حجم نمونه ۳۵ زوج از زوجین شهر اصفهان بوده است که بر مبنای نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. بر این مبنای سعی شده است که زوجینی انتخاب شوند که حضور در فضای مجازی را تجربه کرده‌اند (حداقل ۵ سال). علاوه بر نمونه‌گیری هدفمند، از نمونه‌گیری نظری هم استفاده شده است. بدین‌صورت که پس از انجام چند مورد مصاحبه اولیه، کدگذاری انجام شده است و بر مبنای

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش

تحصیلات		طول مدت ازدواج				سن			
فوق‌لیسانس و بالاتر	لیسانس	دیپلم و پایین‌تر	بالاتر از ۲۲ سال	بین ۱۷ تا ۲۲ سال	بین ۱۱ تا ۱۶ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال	۴۰ سال به بالا	بین ۳۰ تا ۴۰ سال	زیر ۳۰ سال
۱۷ نفر	۴۰ نفر	۱۳ نفر	۶ زوج	۱۲ زوج	۱۳ زوج	۴ زوج	۱۲ زوج	۱۳ زوج	۱۰ زوج
								زوج	

به تشریح و توصیف جواب خود بپردازند پس از اینکه اعتماد مصاحبه‌شونده کسب گردید و بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان سؤالات گسترده‌تر می‌شد مدت زمان مصاحبه‌ها برحسب شرایط و تمایل شرکت‌کنندگان برحسب موقعیت آن‌ها ۴۰-۱۲۰ دقیقه بود و مبنای اتمام مصاحبه‌ها اشباع نظری بوده است.

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، از روش تحلیل تماتیک بروان و کلارک^۱ (۲۰۰۶) استفاده شده است. براون و کلارک فرآیند تحلیل داده‌ها را دارای سه مرحله عمومی توصیف متن، تشریح و تفسیر متن، و ادغام و یکپارچه کردن دوباره متن می‌دانند. بر این اساس، در مرحله توصیف، داده‌ها در یک نظم و پیوستار زمانی قرار گرفته‌اند و کدگذاری اولیه روی داده‌ها انجام شده است. این مرحله شامل ۳ گام آشنا شدن با متن، ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری، جستجو و شناخت مضامین بوده است. در مرحله تحلیل، داده‌ها سازمان‌دهی، تنظیم و مقوله‌بندی انجام شده است. کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها در این مرحله صورت گرفته است. دو گام مهم در تفسیر داده‌ها برداشته شده است. گام اول

ابزار سنجش

داده‌ها از طریق انجام مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساخت‌یافته جمع‌آوری شده است. مصاحبه‌ها در فاصله زمانی شهریورماه ۱۳۹۴ تا فروردین‌ماه ۱۳۹۵ صورت گرفته است. این مصاحبه با استفاده از رویکرد کیفی شامل چند سؤال کلی به‌عنوان راهنمای مصاحبه مرتبط با استفاده از فضای مجازی و آسیب‌های آن در روابط زوجی شروع شد که به‌عنوان چارچوب اولیه برای آغاز مصاحبه بود و از دل پاسخ مصاحبه‌شونده، سؤالات بعدی طراحی می‌شد و در جریان مصاحبه توسعه می‌یافت. به‌عنوان نمونه، یکی از سؤالات کلی این بود که به چه منظوری از فضای مجازی استفاده می‌کنید؟ پس از آنکه مصاحبه‌شونده با فضای مصاحبه آشنا گردید سؤالات بعدی طراحی می‌شد. بعضی سؤالات بدین ترتیب بودند: آیا فکر می‌کنید که حضور در فضای مجازی سبب شده است که روابط شما با همسران آسیب ببیند؟ چه ابعدی از زندگی زناشویی و روابط شما با همسران پس از مرتبط شدن با فضای مجازی آسیب‌پذیر گشته است؟ گستردگی استفاده از فضای مجازی تا چه حد بر چارچوب‌ها و روابط زناشویی شما تأثیر آسیب‌زا داشته است؟ مصاحبه‌شوندگان مختار بودند تا آنجا که تشخیص می‌دهند

زوجین را می‌توان به دو بعد اصلی تقسیم نمود: آسیب‌های بین‌فردی و آسیب‌های درون‌فردی. هرکدام از این ابعاد، دارای مقولات عمده‌ای هستند. آسیب‌های بین‌فردی شامل مقولات «مشکلات جنسی» و «روابط فرازنشویی آنلاین» و «کاهش صمیمیت» است و آسیب‌های درون‌فردی شامل مقولات «اعتیاد اینترنتی»، «تغییر سبک زندگی» و «متزلزل شدن ارزش‌ها» است. هرکدام از این مقولات عمده نیز خودشان شامل خرده‌مقولات دیگر و مفاهیمی متعدد هستند. در جدول ۲ جزئیات کامل این مسئله آمده است.

الف: مشکلات بین‌فردی برآمده از فضای مجازی

مشکلات بین‌فردی عموماً شامل آسیب‌هایی است که بر اثر استفاده از فضای مجازی در بین زوجین شکل می‌گیرد. در واقع، منظور این است که برخی از آسیب‌های فضای مجازی فراتر از هستی فردی حرکت کرده و رابطه بین دو نفر (زوجین) را هدف قرار می‌دهد. این آسیب‌ها ممکن است حتی فراتر از روابط بین زوجین رفته و با اجتماع گسترده‌تری در ارتباط قرار بگیرند که در نهایت روابط زوجین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌عنوان نمونه، هرزه‌نگاری به‌عنوان یک آسیب برآمده بین‌فردی از فضای مجازی با اجتماع گسترده‌تر و حتی یک فرهنگ سروکار دارد، اما در نهایت، روابط زوجین را نیز شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های صورت گرفته با زوجین، این آسیب‌ها شامل سه مورد اصلی است: مشکلات جنسی و روابط فرازنشویی آنلاین و کاهش صمیمیت

۱. مشکلات جنسی

اولین آسیب بین‌فردی برآمده از حضور فرد در فضای مجازی، مشکلات جنسی است. این آسیب‌ها عبارت‌اند از: خطاهای شناختی در رابطه جنسی با همسر، هرزه‌نگاری و تغییر ذائقه جنسی. یکی از مهم‌ترین این مسائل، خطاهای شناختی در رابطه جنسی با همسر است. در واقع، حضور فرد در فضای مجازی باعث شکل‌گیری ذهنیتی نادرست از رابطه جنسی در فرد شده و وی سعی می‌کند این ذهنیت را در رابطه جنسی واقعی با همسر خودش وارد نماید که همین مسئله می‌تواند چالش‌هایی را برای رابطه جنسی بین زوجین به وجود بیاورد. بازدید از سایت‌های مرتبط با پورن و تداوی تصاویر پورن در ارتباط جنسی واقعی با همسر، مقایسه رفتار

استخراج مضامین است و گام دوم برقراری ارتباط میان مضامین در یک نقشه تماتیک^۱ مناسب است. بر این اساس، پس از تقلیل داده‌ها و رسیدن به کدهای باز اولیه، مضامین اصلی تعیین و رابطه بین آن‌ها بررسی و نهایی شده است. در مرحله ترکیب و ادغام متن، نیز گزارش نهایی که شامل تحلیل دوباره مضامین و مرتبط کردن آن‌ها با ادبیات نظری است، صورت گرفته است. این تفسیرها عمدتاً با رویکرد مقایسه‌ای انجام شده‌اند. در این مرحله تدوین گزارش صورت گرفته است.

در ارتباط با ارزیابی نتایج پژوهش، معیارهای ارزیابی تحلیل تماتیک، در راستای همان معیارهای ارزیابی تحقیقات کیفی است. باین وجود، برخی از نویسندگان روش تحقیق کیفی، معیارهای ارزیابی اعتبار تحلیل تماتیک را بیان نموده‌اند. از نظر کینگ و هاروکس^۲ (۲۰۱۰) این معیارها عبارت‌اند از: استفاده از کدگذاران مستقل، دریافت بازخورد از مشارکت‌کنندگان و پاسخگویان، به‌کارگیری تطابق همگونی و عرضه توصیفی غنی و ثبت سوابق ممیزی. در پژوهش حاضر، از روش اعتبارسنجی «استفاده از کدگذاران مستقل» استفاده شده است. هدف از این کار، اثبات روایی و پایایی تحلیل مضمون نیست، بلکه کمک به پژوهشگر است تا به‌طور انتقادی درباره ساختار مضامین پیشنهادی خود و تصمیماتی که درباره کدگذاری گرفته است، فکر کند. کدگذاری مستقل به‌عنوان راهی برای اجتناب از عدم عینیت تحلیلگر به کار می‌رود (عابدی جعفری، تسلیمی، فقیهی و شیخزاده، ۱۳۹۰). برای نیل به این هدف، از افراد متخصص در زمینه موضوع پژوهش خواسته شده است که متون مورد بررسی (نمونه‌هایی از متن مصاحبه‌ها) را کدگذاری نمایند و سپس نتیجه حاصل از کدگذاری آن‌ها با کدگذاری محققین مورد مقایسه قرار گرفته و در نتیجه آن، برخی از کدها مورد بازبینی قرار گرفتند. لازم به ذکر است که در همه مراحل کدگذاری، این کار به‌صورت جداگانه صورت گرفته است تا نتیجه بازخوردها بتواند در کدگذاری مراحل بعدی تأثیرگذار باشد.

یافته‌ها

بر مبنای تحلیل مضمون مصاحبه‌های انجام شده با زوجین شهر اصفهان، آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط

جدول ۲ مفاهیم و مقولات احصاء شده از کدگذاری مصاحبه‌ها

ردیف	مفاهیم	مقولات	مقولات عمده	مقولات مرکزی
۱	ایجاد باور و نگرش غلط جنسی، تداعی تصاویر جنسی در هنگام رابطه با همسر، مقایسه رفتاری، غرق شدن در خطاهای فکری پیرامون نقش زن در سکس، ایجاد انتظارات غیرواقعی در رابطه جنسی همسر،	خطاهای شناختی در رابطه جنسی با همسر		
۲	تماشای تصاویر برهنه با تأکید بر جنسیت و فاقد هرگونه محتوای ادبی، هنری و یا علمی، تماشای انواع فیلم‌های سکسی، بازدید سایت‌های سکسی و توزیع انواع فیلم‌های جنسی در گروه‌ها...	هرزه‌نگاری	مشکلات جنسی	
۳	عدم توجه به تمایلات جنسی همسر، درگیر بودن در روابط مثلی و مربعی، خودارضایی، ارضای جنسی از طریق چت و فضای مجازی	تغیر ذائقه جنسی		
۴	شوخی‌های نابجا در تعاملات با غیرهمجنس، انتقال و مبادله تجربیات بیمارگونه جنسی، گفتگو پیرامون مسائل جنسی، بروز رفتارهای رمانتیک همراه با تغییر حرکات زبانی و بدنی در روابط آنلاین.	اغواگری سایبری		
۵	گسترش دوستی‌ها و روابط مجازی به روابط واقعی تحت عناوین دوست اجتماعی یا خواهر/برادرخوانده، شرکت در مهمانی‌های غیرمتعارف برای زوجین، مسافرت و تفریح با دوستان غیرهمجنس که در فضای مجازی با هم آشنا شده‌اند، عدم حفظ صیانت و هنجارها در رابطه زوجین، عدم رعایت نقش‌ها و وظایف زوجین به همسر خود...	تغییر ساختار و مرزهای زوجین	روابط فرازناشویی	مشکل بین فردی
۶	داشتن چندین سیم‌کارت و پنهان کردن آن از همسر، پاک کردن پیام‌ها و مخفی کردن چت‌ها، داشتن رمزهای متعدد، بی‌اطلاعی از اهداف و تصمیمات یکدیگر و...	از بین رفتن اعتماد		
۷	کاهش تعاملات و گفتگو، عدم توافق برای رفع روزمرگی و ایجاد خلاقیت و نوآوری در زندگی، کاهش گفتگو و توافق برای رسیدن به راه‌حل‌های جدید برای حل تعارض، تبادل کلام با واژه‌هایی رایج در فضای مجازی که فاقد احساس در زبان بیانی هستند...	تخریب ارتباطات کلامی	کاهش صمیمیت	
۸	حمایتگر نبودن، بی‌توجهی به ابراز علاقه‌مندی‌های همسر، کاهش همدلی و ابراز احساس و علاقه‌مندی بعد از وارد شدن به فضای مجازی، وجود دیوار نامرئی، در دسترس نبودن از نظر عاطفی، مورد تحسین و لطف قرار نگرفتن	گسست عاطفی		
۹	صرف زمان بیش از حد با دوستان، بی‌توجهی به پاس‌داشت مناسب‌های ازدواج، تغییر در نوع فعالیت‌های مشترک، تغییر در نوع گذراندن اوقات فراغت با یکدیگر، کاهش سرگرمی‌ها و فعالیت‌ها در محیط خانه.	کاهش فعالیت‌های اجتماعی مشترک		
۱۰	چک کردن ایمیل و پیام‌های گوشی، چک کردن مداوم برنامه‌های شبکه اجتماعی، تمایل ناخودآگاه به چت کردن و...	مؤلفه‌های رفتاری		
۱۱	تحریک‌پذیری، سردرگمی و ابهام، افسردگی، اعمال خشونت روانی، تنش و استرس ناشی صرف زمان زیاد، واکنش منفی به اطرافیان و...	عوامل روان‌شناختی	اعتیاد اینترنتی	مشکلات درون فردی
۱۲	عدم آگاهی از گذر زمان، کوچک‌انگاری مدت زمان بودن در فضای مجازی، افزایش مقدار زمان فعالیت با ابزارهای فضای مجازی، بی‌توجهی به ساعت حضور و استفاده از فضای مجازی...	گسیختگی زمان		

۱۳	کاهش تعاملات با افراد حقیقی زندگی، عدم تعادل در ارتباطات بین فردی، بازی کردن در نقش‌های مختلف در ارتباطات با دوستان متعدد در فضای مجازی، کاهش مدیریت و ضابطه‌مندی در ارتباطات.	افت عملکرد ارتباطی
۱۴	تغییر خلق ناشی از افزایش فعالیت در شبکه‌های مجازی، پشیمانی و احساس گناه بعد از ارتباط نامتعارف، اضطراب و ترس ناشی از فاش شدن ارتباطات نابهنجار، تجربه عذاب وجدان داشتن، ایجاد مزاحمت‌های اینترنتی، داشتن استرس زیاد و آرامش کم.	کاهش سلامت روان‌شناختی
۱۵	کاهش بهره‌وری در محیط کاری، دیر رسیدن به محیط کار، دریافت تذکر از همکاران به خاطر استفاده از فضای مجازی در هنگام کار و...	تغییر سبک زندگی
۱۶	عدم تعادل در الگوی خواب‌و بیداری، عدم تعادل در برنامه‌های تغذیه، کم‌تحركی، مصرف بعضی مشروبات الکلی، اضافه‌وزن پیدا کردن و...	بی‌توجهی به سلامت جسمی
۱۷	تلاش برای شبیه ستاره شدن فیلم‌ها، تظاهر به شبیه بودن به اعضای گروه در شبکه‌های اجتماعی، تغییر در قیافه ظاهری با اعمال جراحی زیبایی، تغییر در دکوراسیون منزل و جذب الگوهای تنوع‌طلبی در کالاهای مصرفی، تغییر در پوشش، اصرار در خرید مدل‌های تبلیغاتی و...	الگو گیری و مدپرستی
۱۸	ایجاد تزلزل در اعتقادات دینی و مذهبی، دین‌زدایی و شبهه در دین، داشتن عقیده مبنی بر وجود مشکلات به خاطر پابند بودن به اعتقادات دینی، ارائه پروفایل‌های غیرمتعارف با الگوهای مذهبی، تردید و اعتراض و چشم‌پوشی کردن به وجود قوانین شرعی در روابط مردان و زنان.	متزلزل شدن ارزش‌ها

مسأله دیگر در زمینه مشکلات جنسی به‌عنوان یک آسیب برآمده از فضای مجازی، هرزه‌نگاری و تأثیر آن در روابط جنسی بین زوجین است. در واقع، ممکن است خود فرد درگیر هرزه‌نگاری در فضای مجازی نباشد، اما حضور مجازی وی و مصرف چنین متن‌ها و تصاویری تأثیری منفی بر دیدگاه فرد در روابط جنسی دارد و عواقب و پیامدهایی چون درگیر شدن در روابط مثلی و مربعی، داشتن زندگی چندنفره به‌جای زندگی دونفره، تماشای عکس‌ها و انواع فیلم‌های پورن و بازدید از سایت‌های پورن داشته باشد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گوید:

«با ورود به سایت‌های مرتبط با مسائل جنسی، حس کنجکاوی خودم را ارضا می‌کردم. کم‌کم متوجه شدم خودارضایی می‌کنم یا سکس اینترنتی انجام می‌دهم. ... صبح زود اولین سایتی که چک می‌کنم سایت‌های مربوط به رفتارهای جنسی است.»

همسر با رفتارهای کنشگران فضای مجازی، غرق شدن در خطاهای فکری پیرامون سکس در رابطه جنسی واقعی با همسر، تغییر در تفکرات مربوط به روابط با غیرهمجنس و تأثیرگذاری این مسئله در روابط جنسی واقعی با همسر، شیوع نگرش‌های بدبینانه در روابط جنسی خود با همسر و ایجاد نگرش مثبت نسبت به روابط جنسی فرازناشویی از جمله مسائلی هستند که در اثر حضور فرد در فضای مجازی، نوعی خطای شناختی در رابطه جنسی با همسر را سبب می‌شوند. به‌عنوان مثال دو نمونه از زوجینی که با وی مصاحبه انجام شده است، در این زمینه چنین می‌گویند:

«فکر می‌کنم همسرم در ظاهر با من ارتباط جنسی دارد و در ذهنش رفتارهای جنسی لذت‌آوری را با فرد دیگر تجربه می‌کند.»
«انتظار همسرم از من در رابطه جنسی متفاوت گردیده حس ناتوانی در لذت دادن به او پیدا کردم. فکر می‌کنم فقط مرا برای رفتار سکس می‌خواهد.»

با غیرهمجنس، کاربرد زبان کلامی عاشقانه در روابط با غیرهمجنس، انتقال و مبادله تجربیات بیمارگونه جنسی و گفتگو پیرامون مسائل جنسی از سوی یکی از زوجین با فردی دیگر در فضای مجازی است. این امر طبیعتاً روی روابط زوجین تأثیرات منفی خواهد گذاشت. دو نفر از مشارکت‌کنندگان در این زمینه چنین می‌گویند:

«همسر من با من حرف قشنگ نمی‌زنه، اما به مخاطبش در تلگرام جونم و قربونت برم می‌گه و استیکر عاشقانه می‌فرسته.»
«با عناوین و اسامی مختلف و با سن و سال‌های متفاوت و شغل‌های متفاوت با مخاطبینم برخورد می‌کنم و یک گفتگوی شیرین راه می‌اندازم هر روز یکی، هر هفته یکی و همین‌طور ادامه می‌دم.»

مسئله عمده دیگر در این زمینه، تغییر ساختار و مرزهای زوجین است. ساختار خانواده ایرانی، ساختاری است که نشأت گرفته از فرهنگ ایرانی - اسلامی است که در یک فرآیند تاریخی شکل گرفته و تداوم یافته است. این در حالی است که در فضای مجازی، ساختاری شکل گرفته است که عموماً توسط فرهنگ غربی و نمادهای آن رمزگذاری شده است و نوعی تضاد معنایی در ساختار خانواده در این میان شکل می‌گیرد. مسائل و تهدیدات عمده‌ای که در این زمینه وجود دارند به‌طور کلی عبارت‌اند از: فضای مجازی به مثابه فرصتی برای ارتباطات فرازنشویی برای خانم‌ها، گسترش روابط عاشقانه آنلاین، گسترش و انتقال روابط مجازی به روابط واقعی، گفتگو با مردان تحت عنوان دوست اجتماعی، گفتگو با زنان تحت عنوان خواهرخوانده، مکالمه تلفنی در قالب منطبق با افرادی که در اینترنت آشنا شده‌اند، تظاهر به درخواست‌های کاری به‌صورت مکرر از طریق شبکه‌های اجتماعی در ساعات غیراداری و درگیری عاطفی پیدا کردن، بیان مسائل و مشکلات فردی با اشخاص مجازی در گروه‌ها، همکاری با دوستان در شبکه‌های مجازی برای رفع مسائل و مشکلات، شرکت در مهمانی‌های غیرمعارف، ارتباط و ابراز عشق به معشوقه‌های سابق، تجربه لذت روانی با افراد متعدد در گروه‌ها، همخانه شدن با دوست مجازی غیرهمجنس، مسافرت با غیرهمجنس (غیرهمسر)، عدم حفظ صیانت خانواده، به خطر افتادن حریم شخصی، عدم کنترل بر ورود و

مسئله دیگر، تغییر ذائقه جنسی است. ذائقه جنسی مسئله‌ای است که تحت تأثیر فرهنگ قرار دارد. گسترش استفاده از فضای مجازی ممکن است مؤلفه‌های چنین فرهنگی را دچار تغییر نماید و در نتیجه ذائقه جنسی هم تغییر پیدا کند. بر مبنای کدگذاری مصاحبه‌های انجام گرفته با زوجین، به نظر می‌رسد که چنین تغییراتی رخ داده و یا در حال رخ دادن است. توزیع انواع فیلم‌های نامتعارف جنسی در گروه‌ها، بروز رفتارهای غیرمعارف در رابطه جنسی همسر، عدم توجه به تمایلات جنسی همسر، مختل شدن رابطه طبیعی جنسی زوجین از جمله تغییراتی است که در این زمینه اتفاق افتاده است. دو نفر از افراد مشارکت‌کننده در این زمینه می‌گویند:

«فکر می‌کنم من بازیگر سینما هستم. الگوبرداری از همان فیلم می‌کنم و هر نوع رفتار جنسی فانتزی و دور از ذهن و معمول را از من می‌طلبه.»
«حتی رفتارهای جنسی هم عوض شده بود. انگار در با ردوبدل کردن پیام در فضای مجازی، قدرت رسیدن به ارگاسم پیدا کرده. گویا چت کردن با فرد دیگر زمینه ارضای جنسی همسر را فراهم می‌کند.»

۲. روابط فرازنشویی آنلاین

دومین مشکل عمده بین فردی برآمده از فضای مجازی، شکل‌گیری و گسترش روابط فرازنشویی آنلاین است. بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زوجین، روابط فرازنشویی آنلاین شامل مسائل و مقوله‌هایی عمده است که عبارت‌اند از: اغواگری جنسی سایبری، تغییر ساختار و مرزهای زوجین و از بین رفتن اعتماد.

اولین مسئله در گسترش روابط فرازنشویی آنلاین، اغواگری سایبری است. منظور از اغواگری سایبری این است که یکی از زوجین بنا به دلایل مختلف که عمدتاً عاطفی و جنسی هستند، به ارتباط عاطفی، جنسی، عاشقانه و... با فردی دیگر (عموماً غیرهمجنس) در فضای مجازی می‌پردازد و در این میان فرمی از رابطه گفتگویی که بیشتر هم حالت تفریحی و گذرا دارد، شکل می‌گیرد. به‌طور کلی اغواگری سایبری شامل مسائلی همچون شوخی‌های نابجا در تعاملات

شبکه‌های اجتماعی و چک کردن پیام‌ها. این مسائل وقتی تبدیل به یک قاعده در زندگی زوجین شود، کم‌کم حس اعتماد آن‌ها را به یکدیگر کاهش داده و روابط آن‌ها با یکدیگر را به شدت تحت تأثیر قرار داده و تضعیف می‌نماید. یکی از زوجین مورد مصاحبه در این زمینه می‌گوید:

«اکثر اوقات گوشی رو سایننت بود. اصلاً رمزگذاری برای ما معنا نداشت، حالا رمز می‌گذاشت و بهانه‌اش این بود که بچه سراغ گوشی می‌ره و ممکنه مطالبی ارسال کنه که خوب نباشه».

«دیگه بی‌اعتمادی بین ما شروع شد. منم دیگه از ۱۰ تا اتفاق زندگی‌ام، ۸ تا را بهش نمی‌گفتم».

۳. کاهش صمیمیت

یکی دیگر از آسیب‌های بین‌فردی برآمده از فضای مجازی، کاهش صمیمیت بین زوجین است. بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زوجین، کاهش صمیمیت شامل مسائل و مقوله‌هایی عمده است که عبارت‌اند از: تخریب ارتباطات کلامی، گسست عاطفی و کاهش فعالیت‌های مشترک تفریحی و اجتماعی.

اولین مسأله مرتبط با کاهش صمیمیت، تخریب ارتباطات کلامی در بین زوجین است. آسیب‌های مرتبط با تخریب ارتباطات کلامی بین زوجین به‌طور کلی عبارت‌اند از: کاهش گفتگو و توافق برای رفع فرسودگی زندگی زوجی، عدم توافق برای رفع روزمرگی و ایجاد خلاقیت و نوآوری در زندگی، کاهش گفتگو و توافق برای رسیدن به راه‌حل‌های جدید برای حل تعارض، تحمیل گفتار و باورها به یکدیگر، کاهش تعاملات چهره به چهره، درد دل نکردن، شنونده خوبی نبودن، نبود گفتگوی توأم با عشق، جدال در زمان باهم بودن به خاطر نحوه استفاده از فضای مجازی، عدم بیان مشکلات روزمره به یکدیگر. دو نفر مشارکت‌کنندگان پژوهش در این زمینه چنین می‌گویند:

«حوصله حرف زدن با همسر را ندارم. اصلاً متوجه او نمی‌شم. علاقه‌ای به رتق و فتق دعواها و مشکلات ندارم ترجیح می‌دهم ساکت باشم».

خروج اطلاعات شخصی و زوجی (فیلم و عکس)، ورود آنی هر کس به رابطه زوجی، تمایل عاطفی به افراد غریبه و ناشناس، کوتاهی و نقص در انجام وظایف زوجی، تمایل عاطفی به افراد غریبه و ناشناس، تفویض وظایف همسری به دیگر اعضا (بچه یا همسر) و فردگرایی در روابط خانوادگی. برخی مسائل فوق، عوامل تغییر در ساختار خانواده در اثر استفاده از فضای مجازی هستند و برخی دیگر، پیامدهای تغییر ساختار خانواده و تغییر مرزهای آن محسوب می‌گردند. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه می‌گوید:

«اصل رابطه ما داغون شده. همسرم اخلاقیات را زیر پا گذاشته. شرم و حیا نداره. تحت عنوان هم‌خانه‌ای، دوست اجتماعی و... با هم هستند. همسرم چارچوب زندگی زناشویی را شکسته. همین مسئله بر رابطه کلامی، رابطه جنسی، تفریح، روابط خانوادگی، ارتباطات اجتماعی و همه چیز ما تأثیر گذاشته».

مسئله بعدی که در ارتباط با روابط فرازناشویی آنلاین قرار دارد، کاهش اعتماد است. اعتماد زوجین به یکدیگر، یکی از بنیادهای اساسی زندگی زناشویی است و بدون وجود اعتماد، عملاً روابط بین زوجین فرسوده شده و رو به ویرانی می‌نهد. این بی‌اعتمادی در بیشتر مواقع، از پنهان‌کاری‌ای سرچشمه می‌گیرد که ریشه در سیالیت ارتباط در فضای مجازی دارد. منظور از پنهان‌کاری این است که یکی از زوجین یا هر دوی آن‌ها به دلیل حضور در فضای مجازی با مسائلی روبرو می‌شوند که نیاز است آن را با همسر خودشان در میان بگذارند، اما بنا به دلایلی از انجام این کار سر باز زده و به پنهان کردن این مسائل از همسرشان گرایش پیدا می‌کنند. این امر به‌مرور زمان منجر به کاهش اعتماد بین زوجین شده که خود، ممکن است عواقب ناگواری در زندگی زناشویی آن‌ها داشته باشد. بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های گرفته شده با زوجین، این مسائل به‌صورت کلی عبارت‌اند از: کاهش اعتقاد به درستی حرف‌های همسر، پاک کردن پیام‌ها و مخفی کردن چت‌ها، داشتن رمزهای متعدد برای فایل‌ها و برنامه‌های ورودی به فضای مجازی، نام‌گذاری غیرواقعی برای اسامی و پروفایل‌ها، پنهان‌کاری در اجرای برنامه‌های زندگی، بی‌اطلاعی از اهداف و تصمیمات یکدیگر، کنترل کردن رفتار به خاطر ورود به

فعالیت‌های مشترک، تغییر در نوع گذراندن اوقات فراغت با یکدیگر. دو نفر از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه معتقدند:

«با من بیرون نمیاد. فکر می‌کنه فقط باید مخارج تفریح را بده. پول می‌ده و می‌گه خب با دوستان برو. درحالی‌که اصلاً روند تفریح ما این جور نبود. حتی به من پیشنهاد می‌ده با دخترم برم خارج. قبلاً اصلاً حتی اجازه سفر داخلی به ما نمی‌داد. حالا از سر خودش باز می‌کنه حتی وقتی میاد هم مدام در حال چک کردن گوشیشه».

«اول که مدام اعتراض‌ها شروع شد بابت کم‌کاری‌های من در خانه. عدم همکاری و همراهی با آنها در اجتماعات خانوادگی».

ب- مشکلات درون‌فردی برآمده از فضای مجازی

آسیب‌های درون‌فردی برآمده از فضای مجازی شامل آسیب‌هایی است که عموماً در درون خود فرد اتفاق می‌افتند، اما دارای تأثیراتی منفی در روابط بین زوجین هستند. این آسیب‌ها ممکن است در نتیجه تغییر فرهنگی رخ بدهند و لزوماً در ارتباط مستقیم با خود فرد هم نباشند، اما ذهنیت فرد را تحت تأثیر قرار داده و در درون وی تغییراتی را سبب می‌شوند که در نهایت روابط بین وی و همسرش را تحت تأثیر قرار داده و آن را با چالش جدی مواجه می‌سازد. اعتیاد اینترنتی، تغییر سبک زندگی و تغییر ارزش‌ها از جمله این آسیب‌ها هستند.

۱. اعتیاد اینترنتی

بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های انجام گرفته با زوجین، اعتیاد اینترنتی به عنوان یک آسیب، شامل سه بعد مؤلفه‌های رفتاری، عوامل روان‌شناختی و گسیختگی زمان است. مؤلفه‌های رفتاری شامل عواملی چون تمایل به جستجوی کانال‌های ماهواره‌ای، چک کردن مدام ایمیل و برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی، تمایل ناخودآگاه به چت کردن، گرافتادن در پنجره‌های نامرتب و میل به ادامه کار، درخواست هم‌یار بازی، شرکت در بازی‌های کامپیوتری، شرکت در اتاق‌های گپ و گفتگو. عوامل روان‌شناختی نیز عموماً شامل مسائلی چون تحریک‌پذیری، سردرگمی و ابهام، افسردگی، اعمال

«بارها از همسرم گله کردم، ولی خودشو به نشنیدن می‌زنه، به تبلت خودش مشغوله، نه حرفی، نه گفتمانی. خوش به حال آن روزا که لااقل یک دعوایی می‌کرد حالا لال شده یا سربالا جواب می‌ده».

مسئله بعدی، شکل‌گیری گسست عاطفی بین زوجین در اثر استفاده از فضای مجازی است. گسست عاطفی ممکن است به واسطه وجود زمینه‌های بی‌مهری که از قبل در روابط زوجین وجود داشته و یا تخریب ارتباطات کلامی و شکل‌گیری رابطه‌های عاطفی فرازناشویی در فضای آنلاین شکل بگیرد و سبب ایجاد فاصله عاطفی بین زوجین گردد. آسیب‌های مرتبط با گسست عاطفی شامل مواردی مانند حمایتگر نبودن، بی‌توجهی به علاقه‌مندی‌های همسر، کاهش ابراز احساس و علاقه‌مندی بعد از وارد شدن به فضای مجازی، نادیده گرفتن هیجان‌ات در رابطه، بیگانه شدن با عواطف خویش بعد از وارد شدن به فضای مجازی، داشتن حس فاصله زیاد با همسر مثل بودن یک دیوار بین آنها است که روابط زوجین را به خطر می‌اندازد. دو نفر از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گویند:

«خب معلومه. به همه چی بی‌توجه شدم. به وظایفم برای بچه‌هایم، برای ابراز احساس به همسر. برای تفریحشون. برای همه فرصت‌هایی که باید در اختیار اونا باشم ولی نیستم. به همه ابراز عاطفی و عشقی که باید به همسر بدم ولی این کوفتی نمی‌ذاره».

کاهش فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی مشترک بین زوجین، یکی دیگر از آسیب‌های شکل‌گیری روابط فرازناشویی آنلاین در بین زوجین است. در واقع، مشغولیت و درگیری زوجین در فضای مجازی، فرصت و زمانی برای باهم‌بودن زوجین در دنیای واقعی و انجام فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی مشترک با هم باقی نمی‌گذارد و اگر هم مجالی برای این اتفاق باقی می‌ماند، به دلیل مشغولیت‌های ذهنی شکل گرفته در فضای مجازی، کیفیت چندانی نخواهد داشت. آسیب‌های این مسئله از دیدگاه زوجین مورد مصاحبه عبارت‌اند از: صرف زمان بیش از حد با دوستان، بی‌توجهی به پاس‌داشت مناسب‌های ازدواج بعد از وارد شدن به فضای مجازی، تغییر در نوع شادی‌های زوجی، تغییر در نوع

بی‌توجهی به سلامت جسمی، الگوگیری و مدپرستی است. اولین مسئله، افت عملکرد ارتباطی است. این مسئله در ارتباط با تخریب روابط عاطفی و تعاملات زوجین با هم و ساختار ارتباطی آن‌ها به‌طور کلی قرار دارد و شامل مسائلی چون کاهش تعاملات در محیط واقعی، عدم تعادل در ارتباطات بین فردی، داشتن سبک رفتاری مختلف در ارتباطات با دوستان متعدد در فضای مجازی، تغییر افکار و معرفی خودی خوشایندتر از خود شناخته شده، بروز رفتارهای متعارض در برابر همسر، تباه کردن حقوق زن و مرد در ارتباطات، نداشتن تواضع در ارتباطات بین فردی، عادلانه برخورد نکردن در یک تعامل دوطرفه و خود را محق حساب کردن و معاشرت با دوستان و وقت‌گذرانی بیش از حد با آن‌ها. همه این موارد تا حدود زیادی عملکرد ارتباطی زوجین را تخریب نموده و ساختار ارتباطی آن‌ها (حداقل ساختار ارتباط درون‌خانوادگی) را از هم می‌پاشد و تغییراتی را در سبک زندگی آن‌ها به وجود می‌آورد. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه می‌گوید:

«بعد این ارتباطات با من با خشونت رفتار می‌کنه. نه الزاماً فیزیکی، بلکه رنج روانی به من می‌ده. خودش شب میره بیرون و قبل از رفتن یک ساعت عطر و ادکلن می‌زنه... به من توجه نداره اصلاً. انگار من نیستم. ارتباطش با من مثل قبل نیست دیگه نه کلامی نه ارتباط عاطفی و نه جنسی. خب این بودن یعنی که نیست. دلش با ما نیست، ذهنش با ما نیست.»

کاهش سلامت روان‌شناختی، آسیب دیگری است که زیرمجموعه تغییر سبک زندگی قرار دارد. این آسیب‌ها عموماً روان و ذهن فرد را تحت تأثیر قرار داده. آسیب‌هایی که سلامت روان‌شناختی فرد و در مرحله بعدی زوجین را تحت تأثیر قرار می‌دهند، به‌طور کلی عبارت‌اند از: عدم توجه به پیامد عادت به یک رفتار در فضای مجازی، راحتی ناشی از عدم اجبار برای آشکار کردن هویت خود در برنامه‌های مختلف در شبکه‌های اجتماعی مجازی، تغییر خلق ناشی از افزایش فعالیت در برنامه‌های شبکه‌های مجازی، عدم هوشیاری فرد از عادت به یک رفتار در فضای مجازی، اسیر افکار منفی شدن، ساختارشکنی و مخالفت با قوانین به

خشونت روانی، تنش و استرس ناشی از صرف زمان زیاد (عذاب وجدان)، واکنش منفی به اطرافیان در هنگام استفاده از فضای مجازی، تضاد و کشمکش درونی برای وصل شدن یا نشدن به سایت‌ها، کسب حس خوشایند مجدد از کاربرد محتوای تحریک‌پذیر فضای مجازی، بی‌حوصلگی ناشی از عدم موفقیت در تصمیم‌گیری برای رهایی از اتصال به ابزارهای فضای مجازی، عصبی بودن از تنوع رابطه‌ها و آشفتگی هنگامی که باید فعالیت در فضای مجازی را ترک کنند. یکی از افراد مورد مصاحبه در این زمینه چنین می‌گوید:

«گاهی آن‌قدر مشغول کانال‌های مختلف آن‌شیزی، آرایشی و... میشم که خودم عصبی میشم. دلم می‌خواد از چک کردن کانال‌ها یا بررسی سایت‌های مختلف دست بردارم ولی انگار یک چیزی مثل چسب منو به این شبکه‌ها می‌چسبونه.»

همچنین بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زوجین، گسیختگی زمان به معنای عدم آگاهی از گذر زمان، کوچک‌انگاری زمان بودن در فضای مجازی، افزایش مقدار زمان فعالیت با ابزارهای فضای مجازی (گوشی، تبلت و اینترنت) است. در واقع، وقتی از گسیختگی زمان صحبت می‌شود، دو مسئله پیش می‌آید. یکی این که فرد زمان حضور در فضای مجازی را نمی‌تواند حس کند و گذر زمان را درک نمی‌کند. دیگر این که وقتی در فضای واقعی حضور دارد، گذر زمان را رنج‌آور احساس می‌کند. دو تن از افراد مورد مصاحبه در این زمینه این‌گونه می‌گویند:

«وقتی سرگرم می‌شم متوجه گذر زمان نمی‌شم. حتی وقتی همسرم تذکر می‌ده یا می‌گه بسه، جواب می‌دم منکه تازه اومدم سراغ گوشی، گاهی وقت‌ها چشم باز می‌کنم، می‌بینم ظهر شده و من از کارهای اداری/م عقب موندم در منزل هم همین مسئله را دارم زود فرصت می‌گذره اما من حس نمی‌کنم.»

۲. تغییر سبک زندگی

تغییر سبک زندگی، یک آسیب درون‌فردی دیگر برآمده از فضای مجازی است که شامل مسائلی چون افت عملکرد ارتباطی، کاهش سلامت روان‌شناختی، افت عملکرد شغلی،

مجازی به صورت روزانه و انفجاری با تبلیغ مدپرستی و مصرف‌گرایی مواجه هستیم که همین مسئله، خود، فرد و ذهنیت وی را تحت تأثیر قرار داده و فرد سعی می‌کند بازتاب این سبک زندگی در حیات واقعی خودش را نشان بدهد. تغییر در دکوراسیون منزل و جذب الگوهای تنوع‌طلبی در کالاهای مصرفی، تغییر در پوشش، اصرار در خرید مدل‌های تبلیغاتی (آرایشی و غیره)، خرید آخرین مدل سیستم‌های صوتی، تصویری، موبایل و...، بالا بردن سطح توقع اقتصادی از زندگی، تحمیل هزینه‌های اضافی در رابطه با نحوه استفاده از ابزارهای فضای مجازی، ترویج نیازهای کاذب، از جمله این موارد هستند که در نهایت ایجاد یک سبک زندگی نوین که در تضاد با الگوهای فرهنگی جامعه ایرانی است را ایجاد می‌کند. این مسئله در نهایت بر روابط بین زوجین نیز تأثیر می‌گذارد. یکی از صاحب‌شوندگان در این زمینه معتقد است که:

«تنها چیزی که همسر من از این فضا یاد گرفته آینه‌ها است که ابزار و اثاثیه زندگی را نوکنه؛ یعنی می‌خواهد از قافله مد عقب نباشد. اینم یعنی حفظ ظاهر زندگی و مدپرستی. منم تسلیم می‌شوم و می‌خرم چون مخالفتم جدال بیشتری به همراه داره».

الگوگیری هم ارتباط تنگاتنگی با مدپرستی دارد. منظور از الگوگیری از نقش این است که فرد با مصرف فضای مجازی، تصاویر، فیلم‌ها تحت تأثیر قرار گرفته و سعی می‌کند در زندگی واقعی نیز چنین نقش‌هایی را بازی کند. ایفای این نقش‌ها که عموماً با یک فانتزی مجازی شکل گرفته‌اند و در فاصله‌ای عمیق با دنیای واقعی قرار دارند، سبک زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یکی از زوجینی که با وی مصاحبه انجام شده است، در این زمینه چنین می‌گوید:

«حتی خودم را با اون‌ها مقایسه می‌کنم. با عکس‌ها و پروفایل‌ها و بازیگران فیلم‌ها. حتی با اون‌ها تداعی جنسی هم می‌کنم».

۳. متزلزل شدن ارزش‌ها

بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زوجین، تغییر در منش مذهبی بعد اصلی تغییر ارزش‌ها است. تغییر منش مذهبی از تغییر دیدگاه نسبت به فرهنگ بومی که عموماً

واسطه فیلترشکنی و رمزگشایی سایت‌ها، داشتن استرس زیاد و آرامش کم و لذت نبردن از موقعیت‌های طبیعی زندگی. مسئله دیگر در این زمینه، افت عملکرد شغلی است که به صورت غیرمستقیم ممکن است سبک زندگی را تحت تأثیر قرار داده و در مرحله بعد، روابط زوجین را دچار چالش جدی نماید. بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های گرفته شده با زوجین، افت عملکرد شغلی عموماً شامل مسائلی چون کاهش بهره‌وری در محیط کاری، دیر رسیدن به محیط کار، کاهش مطالعات در زمینه تحصیل یا کار و دریافت تذکر از همکاران به خاطر استفاده از فضای مجازی در هنگام کار است. این مسائل که عموماً نشأت گرفته از حضور فرد در فضای مجازی هستند، تأثیراتی منفی بر روابط زوجین دارند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گوید:

«رفتارم در محیط کار افت پیدا کرده بود. بارها تذکر گرفته بودم از شریکم که چرا به حساب و کتاب‌ها و آمدوشد کارگران توجه نمی‌کنم».

توجه به سلامت جسمی یکی از فاکتورهای اصلی یک سبک زندگی سالم است. مواردی که در ارتباط با بی‌توجهی به سلامت جسمی هستند شامل مواردی چون عدم تعادل در الگوی خواب و بیداری (بیداری تا پاسی از شب و خواب صبحگاهی)، عدم تعادل در برنامه‌های تغذیه، کم‌تحرکی، مصرف بعضی مشروبات الکلی، اضافه‌وزن پیدا کردن، کاهش فرصت گذاشتن برای طبخ غذای خانگی و مصرف غذاهای فست‌فودی، کاهش فعالیت‌های ورزشی، گردن درد، سوزش چشم، چاقی، کمردرد، درد در ناحیه مچ دست و انگشتان است. مشخص است که این آسیب‌های جسمی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم نشأت گرفته از حضور در فضای مجازی هستند، سبک زندگی را تغییر داده و در نهایت روابط زوجین را دچار تغییر منفی می‌نمایند. یکی از افراد مورد مصاحبه در این زمینه می‌گوید:

«همسر من بد اخلاق می‌شود، چون شب‌بیداری داشت. بعد سردرد و چشم‌درد می‌گرفت. با من و بچه‌ها و شاید همکارانش و بالطبع با منم بد اخلاق می‌شد. من در ابتدا گله می‌کردم و گریه می‌کردم ولی حالا فقط سکوت می‌کنم».

در نهایت الگوگیری و مدپرستی، مسئله‌ای است که به شدت سبک زندگی را دچار تغییر می‌کند. در فضای

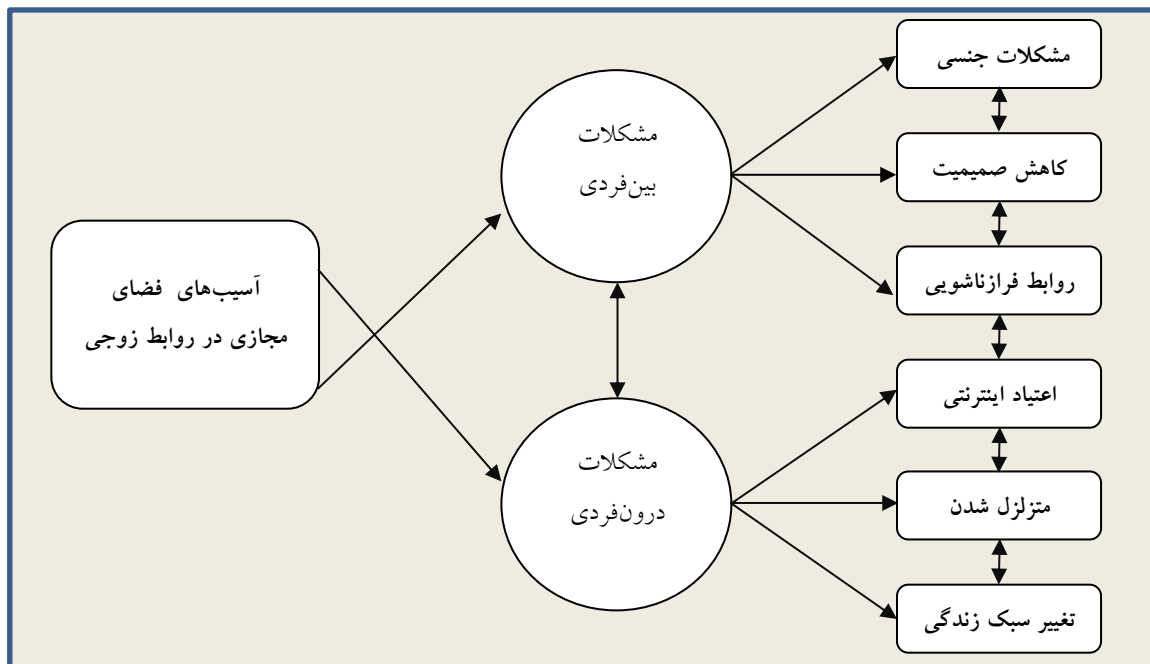
عمری به روند مسلمانان بودیم، حالا بنابر بینیم آداب تعاملات و مناسک بقیه چه جوریه. واقعاً نمیدونم از ته دل می‌گه یا نه ولی در اصول و آداب دینی‌اش سست شده». یکی دیگر از افراد مورد مصاحبه در این زمینه چنین معتقد است:

«بعضی وقت‌ها تقصیر را به مذهب نسبت می‌دهم. می‌گم اگر دست ما را باز گذاشته بود شاید حالا که این تکنولوژی راحت همه چی را بیان می‌کنه، این قدر ما غرق نمی‌شدیم. باید کمی نگرش متفاوت به مذهبمون هم بکنیم. ما زندان اعتقادی برای خودمون درست کردیم. باید کمی به الگوی رفتار زنان و مردان منعطف‌تر باشیم تا این قدر نخوایم پنهان‌کاری و دروغ در زندگی داشته باشیم».

بر مبنای یافته‌های پژوهش می‌توان نقشه تماتیک پژوهش را به صورت زیر ترسیم نمود:

فرهنگ ایرانی - اسلامی است، نشأت می‌گیرد که می‌تواند تغییراتی گسترده در ذهنیت درونی فرد ایجاد نماید و همین مسئله هم به صورت مستقیم و غیرمستقیم، روابط زوجین با یکدیگر را دچار اختلال و فروپاشی می‌کند. ایجاد تزلزل در اعتقادات دینی و مذهبی، دین‌زدایی و شبهه در دین، داشتن عقیده مبنی بر وجود مشکلات به خاطر پابند بودن به اعتقادات دینی، ارائه پروفایل‌های غیرمتعارف با الگوهای مذهبی، برخورد متعارض با مراسم مذهبی، اعتراض به چارچوب‌ها و مرزهای روابط زن و مرد، عدم رعایت هنجارهای ارتباطی بین مرد و زن از جمله این تغییرات هستند که تحت تأثیر حضور زوجین در فضای مجازی ممکن است در درون آن‌ها شکل بگیرد و روابط آن‌ها با همدیگر را دچار اختلال نماید. به عنوان نمونه، یکی از افرادی که با وی مصاحبه صورت گرفته است، در این زمینه چنین می‌گوید:

«اعتقاد/تش هم تحت الشعاع قرار گرفته. ما با هم به مسجد می‌رفتیم. الآن همراهیم نمی‌کنه. به خنده به کارای منم اعتراض می‌کنه. می‌گه

شکل ۱. نقشه تماتیک آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف به بررسی و واکاوی معنایی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین در شهر اصفهان انجام گردید. هدف اصلی این بود که با رویکردی تفسیرگرایانه و با تأکید بر اهمیت معناهای ذهنی و معنایی زوجین، آسیب‌های برآمده از استفاده آن‌ها از فضای مجازی کشف و مطالعه شود. به‌طورکلی، می‌توان این آسیب‌ها را در دو گروه مشکلات بین‌فردی و مشکلات درون‌فردی جای داد. مشکلات بین‌فردی عموماً شامل آسیب‌های است که بر اثر استفاده از فضای مجازی در بین زوجین شکل می‌گیرد. این مشکلات، آسیب‌هایی را در برمی‌گیرند که تنها خود فرد را هدف قرار نمی‌دهند، بلکه به‌صورت جمعی و عموماً روابط بین زوجین شکل می‌گیرند و فرآیند تأثیرگذاری خودشان را به انجام می‌رسانند؛ بنابراین، این آسیب‌ها دو فرم مختلف دارند که البته در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر عمل می‌کنند. در حالت اول، تنها روابط بین زوجین، یعنی سطح دونفره، را در برمی‌گیرد و در حالت دوم، فرم وسیع‌تری به خود می‌گیرد و در سطح اجتماع (فراتر از روابط بین زوجین) عمل می‌کند. در حالتی که تأثیرگذاری بین‌فردی در سطح اجتماع قرار دارد، درنهایت، روابط زوجین را دوباره تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌عنوان نمونه، اعتیاد اینترنتی، مسئله‌ای است که ممکن است با اجتماعی گسترده‌تر از خود زوجین در ارتباط باشد و نشأت گرفته از فرهنگ استفاده از اینترنت، ساختار اجتماعی، فرهنگی، و... باشد، اما درنهایت روابط زوجین را هم به‌شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بر مبنای یافته‌های پژوهش حاضر، این آسیب‌ها تأثیری منفی بر روابط بین زوجین می‌گذارند و حتی آن را تا مرز فروپاشی هم می‌کشاند. درواقع، مسئله اصلی این است که افراد در فضای مجازی با فانتزی‌هایی (عموماً فانتزی‌های عاشقانه و فانتزی‌های جنسی) روبرو می‌شوند و به دلایل گوناگون تحت تأثیر این فانتزی‌ها قرار می‌گیرند و وقتی وارد جهان واقعی، یعنی جهان رابطه زناشویی با همسرشان می‌شوند، از همین فانتزی‌ها بهره می‌گیرند؛ اما مسئله بنیادی این است که چنین فانتزی‌هایی دارای فاصله‌ای عمیق از لحاظ معنایی با واقعیت عینی که افراد در آن زندگی می‌کنند، هستند و همین فاصله‌مندی عمیق معنایی، سبب بروز کشمکش و درنهایت تضاد معنایی بین زوجین می‌گردد و

رابطه آنان را با چالش‌هایی جدی مواجه می‌سازد. به‌هرحال، بر مبنای یافته‌های پژوهش حاضر، این آسیب‌ها شامل سه مورد اصلی است: مشکلات جنسی، روابط فرازناشویی آنلاین و کاهش صمیمیت.

اولین آسیب بین‌فردی برآمده از حضور فرد در فضای مجازی، مشکلات جنسی است. این مشکلات شامل مسائلی است که زوجین در اثر حضور در فضای مجازی در روابط جنسی بین خودشان با آن مواجه می‌شوند. این مسائل لزوماً، مسائلی نیستند که دقیقاً از رفتار و کنش مجازی خود زوجین نشأت گرفته باشند، بلکه مسائلی هستند که در اثر حضور در فضای مجازی در ذهن زوجین شکل می‌گیرند و با فرم‌دهی به یک فانتزی ذهنی جنسی، روابط جنسی بین زوجین را دچار چالش می‌کنند. این مسائل به‌طورکلی عبارت‌اند از: خطاهای شناختی در رابطه جنسی با همسر، هرزه‌نگاری و تغییر ذائقه جنسی. آسیب بین‌فردی دیگر، روابط فرازناشویی آنلاین است. منظور از روابط فرازناشویی آنلاین، روابطی است که خارج از چارچوب رسمی زناشویی و در فضای مجازی بین یکی از زوجین با فردی دیگر شکل می‌گیرد. درواقع، فضای مجازی، بستر رخداد چنین اتفاقی را فراهم می‌کند. این مسئله روابط زناشویی بین زوجین را به چالش می‌کشد. فرد در فضای مجازی به هم‌صحبتی غیرمنطقی با افراد غیرهمجنس می‌پردازد، مرزها و ساختار خانواده دچار تغییر می‌شود، پنهان‌کاری در روابط عاطفی شکل می‌گیرد، ارتباطات کلامی دچار تخریب می‌شود، گسست‌های عاطفی اتفاق می‌افتد و درنهایت فعالیت‌های اجتماعی مشترک بین زوجین به‌شدت کاهش پیدا می‌کند. بر مبنای یافته‌های پژوهش، روابط فرازناشویی آنلاین شامل مسائل و مقوله‌هایی عمده است که عبارت‌اند از: اغواگری سایبری، تغییر ساختار و مرزهای زوجین و کاهش اعتماد. کاهش صمیمیت، آسیب دیگر درون‌فردی است که معمولاً از رخدادی به نام پنهان‌کاری نشأت می‌گیرد و روابط زوجین را به‌شدت تحت تأثیر (تأثیرات منفی) قرار می‌دهد. کاهش صمیمیت در زمانی اتفاق می‌افتد که زوجین ارتباط کمتر با یکدیگر دارند و نشأت گرفته از گسست عاطفی بین زوجین است که ممکن است در اثر استفاده از فضای مجازی اتفاق بیفتد. علاوه بر این، استفاده از فضای مجازی باعث تقویت پنهان‌کاری در روابط بین زوجین (به دلایلی که در بخش‌های قبلی به‌طور

اشتراکات گروه‌های اجتماعی مختلف در زمینه موارد فوق، می‌توان سبک زندگی مشترک آن‌ها را به دست آورد. علاوه بر این، سبک زندگی عموماً پدیده‌ای نشأت گرفته از فرهنگ است و تغییر در مؤلفه‌ها و ویژگی‌های نمادین فرهنگی، آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر مبنای یافته‌های پژوهش، حضور زوجین در فضای مجازی سبب رخ دادن تغییراتی در سبک زندگی آن‌ها می‌شود و همین مسئله، خود، کیفیت روابط بین زوجین را به شدت تحت تأثیر قرار داده و آن را تضعیف می‌نماید. این آسیب‌های موجود در تغییر سبک زندگی که برآمده از حضور در فضای مجازی هستند، عبارت‌اند از: افت عملکرد ارتباطی، کاهش سلامت روان‌شناختی، افت عملکرد شغلی، بی‌توجهی به سلامت جسمی، الگوگیری و مدپرستی. در نهایت، متزلزل شدن ارزش‌ها، آسیب دیگر درون‌فردی برآمده از فضای مجازی است. متزلزل شدن ارزش‌ها در ارتباط مستقیمی با تغییر سبک زندگی قرار دارد. منظور از متزلزل شدن ارزش‌ها این است که ارزش‌هایی که محصول فرهنگ و اجتماع بومی هستند، در اثر مواجهه با ابزارهای مدرن جهانی شدن از جمله فضای مجازی و اینترنت، دچار تغییر شده و از فرهنگ بومی و اجتماعی فاصله می‌گیرند. بر مبنای یافته‌های پژوهش، تغییر در منش مذهبی بعد اصلی متزلزل شدن ارزش‌ها است. در مقایسه یافته‌های پژوهش با پژوهش‌های پیشین، می‌توان گفت که نتایج مطالعه حاضر در راستای یافته‌های هنلین و هریس (۲۰۰۶) است. آنان معتقدند که الگوهای ارتباطی زوجین در فضای مجازی تغییر کرده و منجر به عدم درک صحیح از یکدیگر و در نتیجه سست شدن روابط عاطفی در روابط بین آن‌ها می‌گردد. تاچر و همکاران (۲۰۰۸) معتقدند غرق شدن در فعالیت‌های فضای مجازی می‌تواند زندگی اجتماعی و خانوادگی فرد را مختل کند و ارتباط اجتماعی و خانوادگی نامطلوبی را به دنبال داشته باشد. نتایج پژوهش حاضر نیز همین نتیجه را تأیید می‌کند. همچنین نتایج پژوهش‌های (مک‌کنا، گرین و کلیسون^۱، ۲۰۰۲؛ میلهم^۲، ۲۰۰۷؛ بریگز، مورکوف^۳، ۲۰۱۱؛ مادوکس، روهادس و مارکمن^۴، ۲۰۱۱؛ هرتلین و کراونز^۵، ۲۰۱۴؛ ماوسس، کرکوف و فینکنر^۶، ۲۰۱۵) بر کاهش صمیمیت بین

مفصل بحث شد) می‌شود که خود همین مسئله با تقویت گسست عاطفی بین زوجین، کاهش صمیمیت در روابط بین زوجین را به دنبال داشته و در نهایت سبب تضعیف روابط بین زوجین می‌شود. این آسیب‌ها عبارت‌اند از: تخریب ارتباطات کلامی، گسست عاطفی و کاهش فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی مشترک.

دومین بعد از آسیب‌های برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین، آسیب‌های درون‌فردی است. آسیب‌های درون‌فردی معمولاً آسیب‌هایی را شامل می‌شوند که در درون فرد رخ می‌دهند؛ بنابراین، این آسیب‌ها، خود فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ اما مسئله مهم این است که تأثیرات فردی و درون‌فردی استفاده از فضای مجازی تنها به خود فرد منتهی نمی‌شوند، بلکه به‌طور مستقیم، روابط زوجین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بخشی از این تأثیرگذاری، فراتر از تأثیرپذیری فردی خود زوج یا زوجه اتفاق می‌افتد و ممکن است بر اثر یک چرخش یا تغییر فرهنگی برآمده از فضای مجازی رخ بدهد. بدین ترتیب که چنین تغییراتی، ذهنیت فرد را تحت تأثیر قرار داده و نگاه وی به روابط زوجین و مسائل خانوادگی را دچار تغییر می‌کند. همین مسئله مستقیماً روی روابط زوجین تأثیر منفی می‌گذارد و آن را با چالش جدی مواجه می‌سازد. اعتیاد اینترنتی، تغییر سبک زندگی و تغییر ارزش‌ها از جمله این آسیب‌ها هستند.

اعتیاد اینترنتی به معنای استفاده بیش از حد از فضای مجازی در زندگی و وابستگی به آن به صورتی است که در انجام کارهای روزانه مشکلاتی پیش بیاورد. استفاده بیش از حد از فضای مجازی، مسائل و مشکلاتی را در زندگی اجتماعی و به‌ویژه زندگی خانوادگی به وجود می‌آورد که همین مسئله، خود، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم رابطه بین زوجین را به شدت تحت تأثیر قرار داده و آن را با چالش‌هایی جدی مواجه می‌سازد. بر مبنای یافته‌های پژوهش، اعتیاد اینترنتی به‌عنوان یک آسیب، شامل سه بعد مؤلفه‌های رفتاری، عوامل روان‌شناختی و گسیختگی زمان است. آسیب درون‌فردی بعدی، تغییر در سبک زندگی است. سبک زندگی به علایق، نظرات، رفتارها و جهت‌گیری رفتاری یک فرد، گروه یا فرهنگ اشاره دارد. بر مبنای

1. McKenna, Green & Cleason
3. Bridges, Morokoff
5. Hertlein, Cravens

2. Mileham
4. Maddox, Rhoades, Markman
6. Muusses, Kerkhof & Finkenauer

مولودی، گ و محمودی، ل. (۱۳۹۴). بررسی رابطه رسانه‌های جمعی بر میزان طلاق زوجین بین سال‌های ۹۳-۱۳۸۵ شهر پناه، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی. تهران. مؤسسه مدیران ایده‌پرداز پایتخت ویرا.

وحید، ف و نیازی، م. (۱۳۸۳). تأملی در مورد رابطه بین ساختار خانواده و مشارکت اجتماعی در شهر کاشان، فصلنامه علوم اجتماعی. ۲۳، ۱۴۵ - ۱۱۷.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Bridges A. J. Morokoff P. J. (2011). Sexual media use and relational satisfaction in heterosexual couples. *Personal Relationships*, 18: 562-585

Chi Kim, Ch & Lin, L & Wen, X. (2009). *The Impact of Media and New Culture on Hong Kong Families, Hong Kong: Faculty of Education*. The University of Hong Kong.

El Khouli, M. (2013). The Most Important Negative Aspects of Using Social Networking Affecting the Family Stability in Abu Dhabi- A Pilot Study. *International Journal of Engineering and Technology*, 5(1), 84 - 90.

Eynona, R & Helsperb, E. (2013). Family dynamics and Internet use in Britain: What role do children play in adults' engagement with the Internet? *Information, Communication & Society*, 18(2), 156-171.

Hatfield, E., Rapson, R. L., & Martel, L. D. (2007). Passionate Love and Sexual Desire. In S, Kitayama, S., Cohen, D. (Eds). *Handbook of Cultural Psychology*. (760-779). New York: Guilford Press

Henline, B. H., & Harris, S. M. (2006). Pros and cons of technology use within close relationships. Poster presented at the annual conference of the American Association for Marriage and family Therapy, Austin, TX

Hertlein, k. M. Cravens J. D. (2014). Assessment and Treatment of Internet Sexuality Issues. *Current Sexual Health Reports*, 6:56-63

Kammerl, R & Kramer, M. (2016). The changing media environment and its impact on socialization processes in families, *Studies in Communication Sciences*. *Studies in Communication Sciences*. 16(1), 21 - 27.

King, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*. London, Sage publication

Larson J. H. Holman T. B. (1994). Predictors of marital quality and stability. *Family Relations*, 43: 228-237.

Maddox A. M., Rhoades G. K. Markman H. J. (2011). Viewing sexually-explicit materials alone or together: Associations with relationship quality. *Archives of Sexual Behavior*, 40: 441-448

McGoldrick, M., Giordano, J., & Garcia-Preto, N. (2005). *Ethnicity & Family Therapy*. New York: Guilford Press

McGrath, S. (2012). *New Media Technologies in the Household*, National University of Ireland

زوجین، افزایش رابطه فرازناشویی و کاهش ارتباطات عاطفی و اعتیاد اینترنتی در استفاده از فضای مجازی در زوجین تأکید می‌کند که نتایج حاصل از این پژوهش‌ها هم‌راستا با نتایج پژوهش حاضر است.

به‌طور کلی، می‌توان گفت هم مشکلات درون‌فردی و هم مشکلات بین‌فردی در ارتباط تنگاتنگ و دیالکتیکی با یکدیگر قرار دارند و عملاً نمی‌توان آن‌ها را از هم تفکیک نمود. مشکلات بین‌فردی عموماً تحت تأثیر مشکلات درون‌فردی قرار دارند و آن‌ها را فرم داده و گسترش می‌دهند. در مقابل، مشکلات بین‌فردی سبب تقویت مشکلات درون‌فردی برآمده از فضای مجازی می‌شوند. با توجه به نتایج پژوهش می‌توان پیشنهاد داد که کارگاه‌های آموزشی از سوی نهادهای مرتبط با مسائل خانواده به‌منظور آشنایی زوجین با فضای مجازی، آسیب‌های استفاده از آن و چگونگی برقراری روابط در فضای مجازی برگزار نمود. همچنین پیشنهاد می‌شود که نهادهای مرتبط از جمله رسانه ملی و رسانه‌های رسمی دیگر، برنامه‌هایی مستند در زمینه آسیب‌های استفاده از فضای مجازی در زندگی زناشویی تهیه نمایند. این مستندها می‌تواند در مراکز مشاوره و دیگر مراکز مرتبط با خانواده به‌صورت گسترده در اختیار زوجین قرار بگیرد.

منابع

صداقت، ک و اسدیان، ع. (۱۳۹۳). تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق (مطالعه موردی: شهرستان قائم‌شهر).

جامعه‌شناسی کاربردی. ۲۵(۲)، ۱۱۶ - ۹۷.

عابدی جعفری، ح؛ تسلیمی، م. س؛ فقیهی، ا و شیخ‌زاده، م. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و

کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، ۲۵(۲)، ۱۹۸ - ۱۵۱.

قاسمی، ه. (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی روابط زوجین: لایه‌های زیرین ناسازگاری، مجله حوراء. ۲۹.

محمدرپور، ا. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی: ضد روش ۲، مراحل و روندهای عملی در روش‌شناسی کیفی. تهران. انتشارات جامعه‌شناسان.

ملک احمدی، ح؛ عدلی‌پور، ص و پیرنیا، ز. (۱۳۹۳).

آسیب‌شناسی آثار هرزه‌نگاری اینترنتی بر روابط جنسی زوجها. فصلنامه رسانه و خانواده (۱۰ و ۱۱)، ۵۰ - ۲۹.

- Maynooth. Department of Sociology, Electronic Culture and Social Change.
- McKenna, K. Y. A., Green, A. S., & Cleason, M. E. J. (2002). Relationship formation on the Internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues*, 58, 9–31.
- Mileham Beatriz L. A. (2007). Online infidelity in Internet chat rooms: an ethnographic exploration *Computers in Human Behavior*, 23:11–31
- Muusses L. D. Kerkhof P. Finkenauer C. Internet pornography and relationship quality: A longitudinal study of within and between partner effects of adjustment, sexual satisfaction and sexually explicit internet material among newlyweds *Computers in Human Behavior*. 2015; 45: 77-84
- Stefanescu, C., Chirita, V., Chirita, R., & Chele, G. (2007). "Network Identity, the Internet Addiction and Romanian Teenagers". *Proceedings of the 4th Wseas/Iasme International Conference on Engineering Education*, Agios Nikolaos, Crete Island, Greece. Department Psychiatry. SOS. Buciom. Romania
- Schneider, J. P. (2000). Effects of cybersex addiction on the family: Results of a survey. *Sexual Addiction and Compulsivity*, 7, 31–58
- Thatcher, A., Wrestschko, G. & Fridjhon, P. (2008). Online flow experiences, problematic internet use and internet procrastination. *Computers in Human Behavior*, 24, 2236- 2254.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B. & Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55, 454- 464
- Zhu, J. H & He, Z. (2002). Diffusion, Use Impact of the Internet in Hong Kong. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 7(2), 330 – 351.